

Ταξίδια στα Βαλκάνια (I)

ΤΟΥΡΚΙΑ

Ο δημοσιογράφος Α. Φραντζί ταξίδεψε επανειλημμένα στην Τουρκία του Κεμάλ Ατατούρκ και έγραψε ενδιαφέροντες «Ταξιδιωτικές εντυπώσεις από την Μ. Ασία» στην εφημ. *Πρωία*.

Από τις ανταποκρίσεις του, επαναφέρουμε στην επικαιρότητα εκείνη που δημοσιεύτηκε στις 13 Ιουνίου 1931, με τίτλο «Ικόνιον παλαιά πρωτεύουσα των Σελτζουκιδών. Το κέντρο των αντιδραστικών», γιατί θίγει ένα κεντρικό ζήτημα των μεταρρυθμίσεων του Κεμάλ και γιατί στις πρόσφατες εκλογές της Τουρκίας η ίδια πόλη αποτέλεσε το βαρόμετρο της επιτυχίας του Ταγίτ Ερντογάν. Πράγματι, το Ικόνιο τότε, ως το θρησκευτικό κέντρο του τάγματος των Μεβλανά και των ορχουμένων δερβίσηδων, σηματοδοτούσε την πολιτική χρήση του Ισλάμ, κυρίως από τον 19ο αιώνα, οπότε, όπως θα μας πληροφορήσει ο ανταποκριτής της *Πρωίας*, το τάγμα συνδέθηκε συμβολικά με την άσκηση της εξουσίας, δηλαδή τον Σουλτάνο. Από την άποψη αυτή, το κείμενο που ακολουθεί δεν μας ενημερώνει απλά και μόνο για την πολιτική υποβάθμιση της θρησκείας στην Τουρκία του Μεσοπολέμου. Μας ενημερώνει ακόμα για δύο ιστορικά προηγούμενα (τον Αβδούλ Χαμίτ και τον Κεμάλ) χρήσιμα για να απαντήσουμε πληρέστερα στα ερωτήματα γύρω από την πολλαπλότητα και την πολυσημαντότητα των θρησκευτικών εκφράσεων, αφού αυτές επανέρχονται για μια ακόμα φορά ως συμπίκνωσι πολιτικο-κοινωνικών και ιδεολογικών διακρίσεων.

Δεν πρόκειται βέβαια να αναλύσουμε εδώ με αφορμή το άρθρο του Φραντζί το κεντρικό ζήτημα της Τουρκίας, δηλαδή την πολιτική χρήση του Ισλάμ. Θα περιοριστούμε μόνο σε κάποιες γενικές επισημάνσεις: α) Η πολιτικοποίηση της θρησκείας στους βαλκανικούς εθνικισμούς, λιγότερο ή περισσότερο στον καθένα, αποτέλεσε ένα από τα δομικά ζητήματα της πολιτικής συγκρότησης και της εθνικής τους ιδεολογίας. Συνεπώς, σήμερα νεότερικο δεν είναι το πολιτικό Ισλάμ, αλλά οι όροι με τους οποίους αυτό τίθεται. β) Όσα δηλώνονται σε κάθε πολιτικό λόγο περί θρησκείας δεν είναι βέβαιο ότι λειτουργούν, συγχρονικά στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, με τον τρόπο που εξαγγέλλονται, πολύ περισσότερο σήμερα που η θρησκεία χρησιμοποιείται διεθνώς για να νομιμοποιήσει νέες γεωπολιτικές επιλογές. Μ' άλλα λόγια -για να επανέλθουμε στον Μεσοπόλεμο- αν, στη διάρκεια της συγκρότησης του εθνικού τουρκικού κράτους, οι ιδιώεις των θρησκευτικών αρχηγών και η καταπίεση που ασκήθηκε στα θρη-

σκευτικά τάγματα, αποτελούσαν, πράγματι, φήμωση της ελευθερίας της έκφρασης και ελλειψη ανεξιθρησκείας, δεν είναι εξίσου προφανές ότι η σύγχρονη μορφή πολιτικοποίησης του Ισλάμ είναι απλώς ζήτημα ανεξιθρησκείας, δηλαδή ένα ευρωπαϊκό αιτούμενο, και

δεν συμβάλλει στην καλλιέργεια, ή καλύτερα στην αναβίωση μυστικισμού, λαϊκισμού και αντιδυτικισμού, τάσεων που ευνοούνται και από γενικότερα προβλήματα της εποχής μας (πολεμικές συγκρούσεις, διεθνοποίηση του κεφαλαίου, συλλογικές φοβίες κ.λπ.).

Όπως και να έχει το θέμα και ανεξάρτητα από την έκβαση της σχετικής αντιπαλότητας στη μετεκλογική Τουρκία, το βέβαιο είναι ότι, διαχρονικά, η βαρύνουσα θέση της θρησκείας στον δημόσιο λόγο λειτουργεί έτσι ώστε να επικαλύπτονται ή να μεταμορφώνονται κοινωνικο-πολιτικές διακρίσεις. Το θέμα αυτό πρέπει να μην περάσει απαρατήρητο, γιατί έχει ως αποτέλεσμα να «γοητευόμαστε» από τις πιο παραδοσιακές μορφές θρη-

σκευιών, όπως πρόσφατα με τις παραστάσεις και τα «σουφικά τελετουργικά» των δερβίσηδων στην Αθήνα -ή με τον ησυχασμό, το ίδιο κάνει- αντί να αναφερόμαστε στη σπουδαιότητα που έχει αποκτήσει το κατά τα άλλα αυτονόητο στην Ευρώπη δικαίωμα της άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων και κυρίως στα πιο επείγοντα προβλήματα της «παγκοσμιοποιημένης» εποχής μας, όπως ο διογκούμενος αριθμός «νεόπτωχων», πεινασμένων και μεταναστών, η καταστροφή της φύσης και η πολιτική των κυρίαρχων κρατών να τεμαχίζουν τα κράτη κατασκευάζοντας εθνικές ομάδες.

Αν λοιπόν σήμερα το Ισλάμ ενισχύεται, είναι γιατί από νέες κοινωνικο-πολιτικές δυνάμεις της Τουρκίας έχει προκριθεί, για διαφορετικούς κοινωνικούς λόγους, αυτή κυρίως η γλώσσα και αυτή η σφαίρα της κοινωνικής ζωής, στην αντιπαλότητά της όχι αφηρημένα με την κεμαλική ιδεολογία αλλά με το στρατιωτικό και οικονομικό κατεστημένο που έχει προκύψει από τις μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ. Το ερώτημα όμως είναι: η «κλιρονομία» του Κεμάλ θα ηγηθεί από πιστούς ή από συνειδητούς και ελεύθερα σκεπτόμενους -θρησκευόμενους ή μη- πολίτες;

Η Αγγελική Κωνσταντακοπούλου διδάσκει Βαλκανική Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

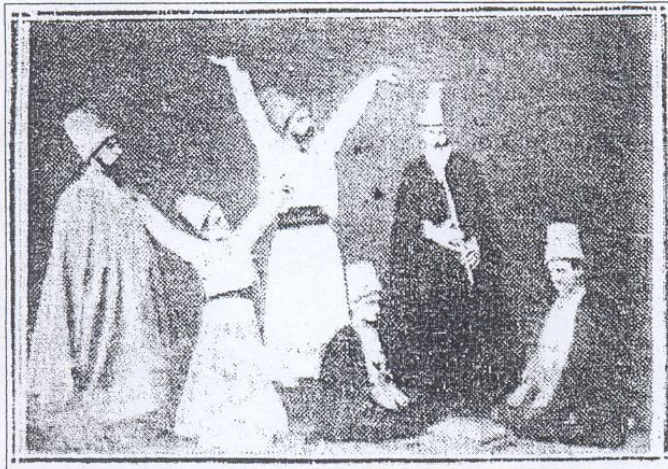
Της Αγγελικής ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ικόνιο

Είς την είσοδον της πόλεως υπάρχει τώρα εις αρκετά καλός ανδριάς του μουσταφά Κεμάλ επί ωραιότητας πλατείας. Ο Γαζής εικονίζεται όρθιος κρατών εις την μίαν χείρα το ξίφος, υπερασπιζών διά της άλλης έν δεμάτι στάχυα. Πρόκειται περί της αλληγορικής παραστάσεως της περιοχής αυτής, ήτις είνε μέγα κέντρον παραγωγής δημητριακών, λόγω της μεγάλης πεδιάδος του Ικονίου. Οι Γερμανοί είχαν ιδρύσει προ του πολέμου μίαν μεγάλην εταιρείαν, την εταιρείαν της αρδρευσεως της πεδιάδος Ικονίου, είχαν δε προβή εις την εκτελεσιν συστηματικών έργων παρά την Χούφραν και το Μπερσεχίτ. Σήμερον εκμεταλλεύεται η τουρκική Κυβέρνησις την επιχείρησιν αυτήν η οποία προμηθεύει νερό εις απέραντον περιοχήν.

Το Ικόνιον είνε η έδρα του περιφήμου τουρκικού θρησκευτικού τάγματος των ορχουμένων Δερβίσηδων ή Μεβλεβήδων, και ως εκ τούτου εθεωρήθη ανέκαθεν ως πόλις κατ' εξοχήν θρησκευτική. Μάλιστα, κατά την διάρκεια του κεμαλικού αγώνος υπήρξε κέντρον αντιδράσεως. Είχε σταλεί τότε εδώ ο Ραφές πασάς όπως επιβίβη την τάξιν. Ο γενικός ηγούμενος του τάγματος των Μεβλεβήδων, ή άλλως ο Μέγας Τσελεπίς της Κόνιας, είχε το προνόμιον να φορή εις τους Σουλτάνους την βασιλικήν ζώνην των εντός του τεμένους του Εγιούπ εις Σταμπούλ, άμα τη εις τον θρόνον αναρρήσει των. Ως εκ τούτου οι Σουλτάνοι επροσπάτεον εξααιρετικά το τάγμα εκείνο. Ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ είχε χαρίσει εις την Εστίαν των Μεβλεβήδων εν Ικονίω βαρύτιμον σκέπασμα εκ μαύρου μεταξωτού υφάσματος, κεντημένον καθ' όλον αυτού το πλάτος με χρυσόν, όπως καλυφθή δι' αυτού ο τάφος του ιδρυτού του τάγματος Χαζίρετ Μεβλανά, ήτοι Αγίου Μεβλάνη ή Τζελλαλεδίν Ρούμ, ο οποίος έζησε κατά τον 13ον αιώνα. Είδα το σκέπασμα αυτό επί του τάφου του. Ο πλούτος του είνε αφάνταστος, ασφαλώς δε αντιπροσωπεύει αξίαν 110.000 λιρών στερλινών! Ο τελευταίος γενικός καθηγούμενος του θρησκευτικού αυτού τάγματος ηητοκόπησεν εις Κωνσταντινούπολιν τν 1926, καθ' ην εποχήν διετάχθη υπό του Κεμάλ η διάλυσις όλων των θρησκευτικών ταγμάτων και το κλείσιμον όλων των τεκέδων.

Το μοναστήριον του τάγματος εν Ικονίω μετεβλήθη τώρα υπό της δημοτικής αρχής της πόλεως εις ωραιότατον Μουσείον, το οποίον περιέχει όλα τα λείψανα και τα αναμνηστικά αντικείμενα του διαλυθέντος θρησκευτικού τάγματος. Η κλίμαξ, η οποία φέρει προς τον τάφον του Χαζίρετ Μεβλάνη, είνε εκ σιμαγούς αργύρου, καθώς και τα κάγκελα τα οποία την περιβάλλουν.

Δερβίσις εις το Ικόνιον

Η περιοχή του Ικονίου είνε κυρίως ή σχεδόν αποκλειστικώς γεωργική. Ως εκ τούτου η παρατηρηθείσα φέτος πτώσις των τιμών των τουρκικών σιτηρών είχαν ενταύθα αντίταυτον μεγαλύτερον ή εις άλλα μέρη της Τουρκίας. Ήκουσα πολλά παράλογα εναντίον του ρωσικού «ντάμπιγκ», το οποίον με το να στελή δημητριακά εις χαμηλάς τιμάς εις τας ελληνικά αγοράς έκλεισε την διεξοδον εκείνην του τουρκικού σίτου. Το Ικόνιον έχει ακόμη στοκ από την περυσινή συγκομιδήν. Η δε εφετηνή συγκομιδή προβλέπεται άφθονος. Σημαντική είνε ωσαύτως η καλλιέργεια του οπίου εις την περιοχήν ταύτην.

Η πόλις σιγά σιγά μεταβάλλει όλην. Χαράσσεται τώρα μεγάλη λεωφόρος γύρω από το παλιόν φρούριον. Από του λόφου το θέαμα της πόλεως είνε ωραιότατον. Αλλά ο προϋπολογισμός του Δήμου είνε πενιχρότατος, χρειάζονται δε χρήματα πολλά ίνα γίνουν αι αναγκαία προς συμπλήρωσιν της λεωφόρου απαλλοτριώσις. Αι

γυναίκες του Ικονίου αρχίζουν τώρα να περιφέρονται ακάλλυτοι. Έτσι διακρίνονται και εις κάποτε εις τους δρόμους πολύ ωραίες σιλουέτες. Της επαναστάσεως αυτής ηγήθησαν όλα αι σύζυγοι και αι θυγατέρες των δημοσίων υπαλλήλων και αξιωματικών, αι οποία εξέρχονται εις περίπατον με ευρωπαϊκάς αμφιέσεις. Ήρχισαν δε να μμούνται σιγά σιγά το παράδειγμα των και μερικά γυναίκες αυτοχθονοί. Τούτο έχει μεγάλην σημασίαν προκειμένου περί του Ικονίου, δεδομένου ότι η πόλις αυτή εθεωρείτο κέντρον των αντιδραστικών.

Η οικονομική κρίσις έχει και εδώ τον αντίκτυπόν της, όπως πανταχού. Ελάχισται είνε αι συναλλαγαι, το εμπόριον ευρίσκεται εν μαρασμώ, όλοι δε αναμένουν ή μάλλον ελπίζουν προσεχή καλύτερησιν της καταστάσεως.

Εις το Ικόνιον υπάρχουν μνημεία, διατηρούμενα καλώς κατά το μάλλον ή ήττον, ή και ερείπια διαφόρων αξιολόγων κτιρίων, χρονολογούμενα από της εποχής των Σελτζουκιδών, ήτοι από τον 13ο αιώνα. Αναφέρω ιδίως το τέμενος του Αλλαχ-Εδδίν, του οποίου το εσωτερικόν κοσμεύεται υπό 54 κιώνων ελληνικού ρυθμού, τους «Τουρμπέδες» ή τάφους του Σάδρα-Εδδίν και του Σαχίμτ-Άτα, επί του οποίου υπάρχουν και θαυμάσιες περσικές φαγιάντσες.

Χριστιανικόν στοιχείον δεν υφίσταται πλέον εις το Ικόνιον. Παραμένουν εδώ ακόμη μόνον μερικοί Αρμένιοι, εξακόσιοι περίπου εν όλω, άνευ ιερέως, προσλαμβάνοντες διά την εκτελεσιν των θρησκευτικών καθηκόντων Γάλλον μοναχόν. Άλλοτε υπήρχεν εις Ικόνιον Μητρόπολις ελληνική και δύο επίσκοποι Αρμένιοι ο εις καθολικός ο έτερος γρηγοριανός. Η θύελλα του μεγάλου πολέμου εξερριζωσε τα πάντα.

Εφημερίδα *Πρωία*, 13/6/1931